

Merelmanneltje (nummer 1) in klimop, Azaleastraat, Rotterdam-Schiebroek/ Hillegersberg, 30 maart 1996.
Foto: Auke B. Terluin.

Marginale merelmanneltjes

Auke B. Terluin

In het voorjaar van 1998 viel het mij op dat er die lente meer Merels om een plaatsje leken te vechten dan om dezelfde tijd in het jaar daarvoor. Zou het door de voorafgaande zachte winter komen dat er eenvoudig meer Merels waren overgebleven? Het leek allerm minst onwaarschijnlijk.

In onze groene wijk ritselde het letterlijk van de merelmanneltjes die elkaar toen al wekenlang het bezit van de tuinen betwisten. Begin april stoven de veren in het rond, vanaf midden mei bleef het meestal bij wat halfzacht gedreig. Daarna werden er vaak twee mannetjes op hetzelfde gazon of op dezelfde boomtak gezien. Hier was de strijd geëindigd in een patstelling. Het territorium werd noodgedwongen gedeeld of gedeeltelijk afgestaan. Er leek genoeg voedsel te zijn: veel en grote Regenwormen (eveneens dankzij de zachte winter en het aanvankelijk natte voorjaar). De vrouwtjes bouwden intussen nest na nest, maar behaalden vooralsnog bitter weinig broedsucces. Wij zagen hoe twee vrouwtjes in enkele weken tijds in totaal vijf nesten bouwden (een heel nest is in twee dagen klaar!). In drie daarvan hebben een of meer eieren gelegen, maar met Eksters, Gaaien en katten in de buurt en de merelmanneltjes die het te druk hadden met elkaar bevechten, werd het steeds niks. Op het vierde legsel werd pas eind mei gebroed. Als het zo nog even zou doorgaan, dan zouden er dit broedseizoen maar weinig jonge Merels worden grootgebracht, verwachtte ik. Door onze verhuizing direct daarna heb ik mijn voorspelling ter plaatse niet met waarnemingen kunnen staven. In het geval van 'Merels in stadsrandgebied' zal het mechanisme dat een verminderd broedsucces laat volgen op een gunstige winter(-overleving) en dat opgaat voor vogelsoorten die in hun favoriete leefomgeving de maximaal haalbare broedvogelichtheid benaderen, echter zeker werkzaam zijn.

Buiten spel

Het door twee concurrerende merelmanneltjes wederzijds genoeg nemen met een kleiner territorium, vindt natuurlijk alleen plaats wanneer de tegenstrever even sterk blijkt, als de vogels zodanig aan elkaar zijn gewaagd dat voor beide geen winst valt te verwachten. Wanneer een van de strijden echter zwakker blijkt, dan vliegt deze er zonder pardon uit: hij sterft of wordt marginaal. Marginale merelmanneltjes trachten op minder voor broeden geschikt terrein (te klein, te schrale grond, veel verstoring, onvoldoende nestgelegenheid) te overleven. Zij verdoen hun tijd in afwachting van een nieuwe kans en onderscheiden zich intussen door overtoon: geen blinkend gele snavel, geen opgerichte staart en zeker geen uitbundige zang. Zij zijn de nieuwkomers, de onervarenen, (nog) niet sterk

genoeg om serieus de posities van de ouders, 'doorgewinterde' merelmanneltjes te kunnen bedreigen.

Herkenbaar

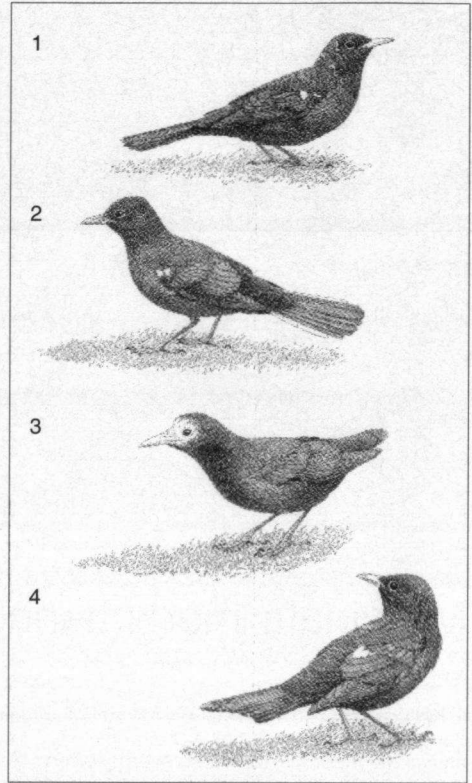
De vertrouwde Merel, die wij 'elk jaar opnieuw' in onze tuin zien, is misschien steeds dezelfde, maar het kan even zo goed ieder jaar een andere zijn. De merelman die zijn voorganger verjaagt is immers ook zwart met een gele snavel. Zelden zijn ze goed van elkaar te onderscheiden (soms toch in tijden van felle gevechten door tijdelijk ontbrekende of geknakte veren). Anders ligt dat bij een ruistoornis, maar vooral bij het bezit van een of meer witte veren (= gedeeltelijk albinisme), die de individuele Merel een onverwisselbare eigenheid verlenen. Het wel en wee

van een viertal van dergelijke 'door de natuur gelabelde' vogels heb ik enige tijd vrij nauwkeurig kunnen volgen. Hier is hun 'persoonlijke' geschiedenis:

Van geval tot geval:

1: Een merelman met aan beide zijden enkele witte middelste en kleine armvleugeldekveren, met daarnaast wat kleinere vlekjes op de kop en in de nek. Deze werd in de winter, januari 1995, voor het eerst gezien. Hij bezette en verdedigde een Vuurdoorn in een kleine voortuin te Rotterdam-Schiebroek/Hillegersberg. In maart werd hij daar nog gezien, maar de vogel verdween daarna geheel van het toneel. Pas in het volgende jaar, januari 1996, werd hij opnieuw opgemerkt. Weer in een Vuurdoorn, maar in een andere straat, op ongeveer tweehonderd meter afstand van de eerste plek. Hij kwam goed door de periode met strenge vorst - tot midden februari - en zong in het begin van april het hoogste lied, toch slaagde de vogel er niet in zich te vestigen. Wij zagen hem meermalen in verbitterd gevecht met een concurrent van de dakpannen rollen en aan het eind van april zong hij (ingetogener, vanaf een lage boomtak) aan de andere kant van het huizenblok. Ook hier echter was het vechten geblazen. Ongeveer vanaf 10 mei werd hij niet meer gehoord of gezien en op 24 mei vond ik de vogel (niet vers) dood onder de uitgebloeide Seringen in een tuintje naast dat waarin wij hem de eerste keer signaleerden.

2: Deze Merel bezit ook beiderzijds vlekjes op de plaats van de armvleugeldekveren. Merels met precies dit beeld worden betrekkelijk vaak (steeds vaker?) in Rotterdam gezien (ook elders, getuige

Tekeningen: Auke B. Terluin © 1998.

Avondzang van merelmantje (nummer 1 in de tekst), Azaleastraat, Rotterdam-Schiebroek/Hillegersberg, 20 maart 1996.

Foto: Auke B. Terluin.

een mededeling van Jaap Taapken over een Merel 'met op beide vleugels een witte stip' in de buurt van de Nicolaas Beetslaan te Baarn). Daarbij heeft deze vogel twee geheel witte buitenste staartpennen. Hij werd voor het eerst opgemerkt in juni 1997 langs de route die wij het liefst volgden om onze kinderen naar school te brengen en is daarvoor vaak gezien; het meest na half januari 1996, want de Guido Gezelleweg (Rotterdam-Lombardijen) werd in de maanden daarvoor opgebroken en opnieuw bestraat. Na alle werkzaamheden bleek de vogel zich te hebben gevestigd in de mee-opgehoogde, braakliggende voortuin van een school. Daar scharrelde hij wat op de kale aarde of zat kleumend onder de Hulst. Slechts tweemaal heb ik hem hogerop, in de sierkers respectievelijk op de dakrand zien zitten, echter nooit zingend. In februari raakte de vogel één witte staartpen kwijt, in maart ook de andere (vermoedelijk zelf uitgetrokken, hij zat vaak juist aan die pennen te plukken). In april bleken twee nieuwe witte staartveren uit te groeien en ontsproot er tevens gewas aan de kale bodem: Heermoes (een paardenstaart) kwam massaal op. In de week na 20 april werd er geregeld een vrouwtjesmerel bij het mannetje gezien, maar het vrouwtje werd al op 27 april op de drukke weg doodgereden. Nauwelijks een week later was ook het mannetje verdwenen. Tuinlieden begonnen met herinrichtingswerk; er kwam een gazon. Een vaalbruinig mannetje dat op 10 mei de plaats van de gevlekte

Merelmannetje met aan beide zijden een rij lichtgekleurde grote armvleugeldekken, symmetrisch. Stadhouderslaan bij Bergse Achterplas, Rotterdam-Schiebroek/Hillegersberg, 17 mei 1996.
Foto: Auke B. Terluin.

Bonte merelman, Koornmolengat, Zevenhuizen (Z.-H.), 6 mei 1996.
Foto: Auke B. Terluin.

Merelmanneltje met een wit veertje, genoeg voor herkenning. Melanchtonpark, Rotterdam-Schiebroek/Hillegersberg, mei 1997.
Foto: Auke B. Terluin.

vogel had ingenomen, bleek op zijn beurt op 25 mei het veld te hebben geruimd. Een mooi zwart merelmanneltje met diepgele snavel zong vanuit het topje van de Prunus.

3: Een vogel die er in niets uitziet als een Merel in de broedtijd. Een grotendeels kaal 'gezicht', een bleekgele snavel en van een staart is vrijwel geen sprake. Deze Merel lijdt aan een ruistoornis, waarvan de oorzaak onbekend is, maar waarschijnlijk moet worden gezocht in de hormoonhuishouding. Vanaf begin april 1998 werd hij op een grasstrook naast het fietspad aan de Spinozaweg (Rotterdam-Lombardijen) opgemerkt. Daar was de vogel steeds in gezelschap van een andere, gawe Merelman, die 'de kale' uitgesproken vijandig bejegende. Misschien werd hier de oude territoriumbezitter, onze gehavende Merel, door een nieuwkomer langzaam maar zeker 'weggepest'. Op 6 mei was de kop nog kaler, de staartpenne echter nieuw, maar nog kort. Nadien is de vogel nog enkele malen, steeds in dezelfde toestand, waargenomen.

4: Deze merelman was in mei 1997 territoriumhouder in de tuin van onze burens. Hij werd gekenmerkt door een witte schoudervleugelpen. In die tijd was onze tuin 'merelvrij' door werkzaamheden aan huis en tuin. Vanaf juli schoof de vogel, die toen drie grote jongen voerde (een vrouwtje was daar niet bij, hij leek weduwnaar te zijn), steeds meer op naar onze tuin. Tot er in augustus een nieuwe mannetjesmerel ten tonele verscheen,

die vader en kroost fel attaqueerde. Die strijd hield wekenlang aan. De gevlekte Merel was intussen begonnen met de rui van de kopveren en bleef veel te lang kaal (stress?). De jongen vertrokken en de oude zagen wij steeds minder. Op 19 oktober werd hij dood op het achterpad gevonden.

Epiloog

Deze vier kleine historiën geven een aspect weer van het harde leven van Merels, niet alleen van marginale merelmanneltjes. Het leven van de territoriumhouder verschilt niet eens zo veel van dat van de marginale merelman. Ook hij moet voortdurend op zijn hoede zijn en strijd leveren als dat nodig is. Het cruciale verschil tussen beide ligt in de voortplanting: meedoen of uitgesloten zijn, wel of niet kans maken op nageslacht, op het voortbestaan der genen. Wij hebben gezien dat de (herkenbare) marginale merelman meestal geen lang leven is beschoren. Veel meer dan een jaar of twee, echter, zal ook de succesvolle Merel in de regel niet gegeven zijn (bij uitzondering kan een Merel een jaar of tien oud worden, maar in een dergelijk geval betreft het ongetwijfeld een 'supermerel' met vooral heel veel geluk). Of (partiaal) albinisme op zichzelf een negatieve factor vormt met betrekking tot de individuele overlevingskans, of het met andere woorden de marginaliseringskans bevordert, is niet bekend, maar lijkt niet erg waarschijnlijk. Er zijn gevallen bekend van zeer bonte Merels, die desondanks vele jaren achtereenvolgend met succes jongen grootbrachten.

■ Auke B. Terluin, Molenhoek 29, 9291 DB Kollum. (0511) 45 10 11.